

KULTÚRA ÉS OKTATÁS – AZ ISKOLAI KULTÚRAKÖZVETÍTÉS NÉHÁNY PROBLÉMÁJA (Ahogyan én látom)

Kedves Kollégák, a zárójeles kitételrel azt próbáltam jelezni, hogy alapvetően szubjektív gondolatokat mondok el, és egyáltalán nem törekedhetek az átfogó vizsgálatra.

Az utóbbi időben egyre több kritika éri az iskolai énekoktatást. A minőséget ért bírálatok jogossága az esetek egy részében valószínűleg nem kérdőjelezhető meg, ám ezek az esetek többnyire az illető tanárok személye, tudása, hozzáállása miatt jogosak. A tanár személyisége a legfontosabb minden tárgy oktatásánál, legnagyobb részt ezen múlik a tanítás sikeressége, az élményszerű, érdekes órák tartása, amikor a gyermek azt érzi, hozzá szólnak, arról beszélnek, ami őt érdekli. Ilyen értelemben nem hiszem, hogy csak az ének-zene tárgyat érheti jogos bírálat.

Nézzük a következő tényezőt: a tárgy tartalma megfelelő-e? Azt kérdezik tőlünk: Miért nem foglalkozunk a gyerekeket érdeklő könnyűzenével, a populáris kultúrával? Erre a legegyszerűbb válasz, hogy azért nem, mert a feladatunk az értékes zene megismertetése, megszerettetése, és a populáris zene nagy része nem tartozik ebbe a körbe. Nem vihetjük be azt a fajta zenét a tanítási órára, amely amúgy is életünk minden területét elönti, valódi környezet-szennyezést okozva.

Válaszként valóban ez a legegyszerűbb válasz, és korrekt is. Ám nem csak azért nem foglalkozunk (szándékosan nem mondok tanítást) vele, mert nem tartjuk jónak, hanem azért sem, mert nincsenek hozzá eszközeink: azaz a tanárok a tanárképzésben nem kapnak erre való felkészítést, a tankönyvek nem tartalmazzák erre vonatkozó fejezeteket, és az iskolák nincsenek olyan felszerelések birtokában, amelyek ezt lehetővé tennék.

A popzene tanítási anyagként való felvételét hangosan követelőknek meg kellene hallgatnia azokat a könnyűzenészeket, akik nyilatkozataikban kijelentik: technikai tudásukat ők is komolyzenei tanulmányaik során sajátították el. A harmónia, ritmus, melódia általános zenei kategóriák, melyeket megismerve mindenfajta zene összetevőit megismerik, és amennyiben tehetségük van hozzá, kreatívan használni is tudják. Amennyiben ez irányú tehetségük nincs, ugyanazzal az eredménnyel foglalkoznának bármilyen zenével, mint amilyen eredménnyel a jelenlegi ének-zene oktatásban vesznek

részt. A popzenét követelőkhöz meg kellene hallgatnia azokat a tanulókat is, akik a magán"zeneiskolák"ban a divatos szintetizátorra iratkoznak be könnyűzenét tanulni -, sirlamas minőségű tudással rendelkeznek, ami semmilyen zene előadására nem megfelelő. Kedvenc számaikat sem képesek kreatívan, fejből, önálló harmonizálással előadni, ugyanazok a hiányosságaik vannak, mint amikor „komoly” zenét játszanak.

Javaslatot kellene adniuk – azaz tankönyveket készíteniük – hogy mit tanítson a tanár, hiszen igazán nem várható el énektanárainktól, hogy ezt maguktól tudják, rengeteg feladatuk mellett ezt is maguk készítsék el. (Persze azok a tanáraink, akik az ilyenfajta zenében járatosak minden egyéb felkészítés nélkül képesek ezt a feladatot megoldani, s tanterv ide, tanterv oda – jelenleg is beépítik óráikba.)

Valóban nem várható-e el, hogy némi jártasságra tegyenek szert ebben a műfajban is? Vagy talán ebben ludasak vagyunk mi magunk is, a tanárképzéssel foglalkozó intézmények, tanszékek?

Úgy gondolom, hogy a tanárképzésnek a tanárt megfelelő módon fel kell készítenie a lehető legszélesebb körben. Ebbe a felkészítésbe bizony beleférne a könnyűzene bizonyos, már „klasszikusnak” számító vonulatainak a megismertetése (jazz-irányzatok, musicalek), valamint a zenei kreativitásnak a gyakoroltatása.

Az ének-zene tankönyvekbe beleférne sok érdekes dolog, ami a zenekultúrával függ össze, és a gyerekek ezeket elolvasva felnőttként jobban megérthetnék a zenei élet történeteit. Ilyen témának gondolom az akusztikát, a zenés színházak működésének leírását, zenei felvételek készítését, stb. (Örömmel kell itt megjegyeznem, hogy létezik már Magyarországon is tankönyv, amely a zenei életet a maga teljességében mutatja be. Amennyiben ezt használják tanár-kollégáink – és nem maradnak ki ezek a fejezetek – a maguk részéről maximálisan megtesznek mindent a fentebb vázolt hiányság megszüntetésére.)

Heti egy órában? – hallom máris az ellenvetést. Nem állítom, hogy ez könnyű, de azt sem, hogy lehetetlen. Az óraszám kérdése különben is érzékeny dolog: meggyőződésem, hogy a sikeres oktatás nem elsősorban óraszám kérdése. Lehet heti két órában unalmas, semmitmondó órákat tartani, és lehet heti egy órában hatásosan tanítani. Az óraszám – nekem úgy tűnik – mindig presztízs-kérdés. Sokkal fontosabb, mivel és hogyan töltjük ki a rendelkezésünkre álló időt. Be lehet vezetni a heti 5 órás testnevelést – csak az a kérdés, hogy tudnak-e tornatermet, uszodát, öltözőt biztosítani heti 5 alkalommal, vagy a tornaóra az udvaron folyó kiütözésben merül ki, és semmi más nem érhető el az óraszám-növeléssel, mint hogy a gyerekek újabb órákat töltsenek az iskolában? A popzene gyakorlatban történő bemutatásához is

eszközök szükségesek, melyekkel az iskolák nem rendelkeznek. A legtöbb énekteremben még zongora, vagy szintetizátor sincs.

A tartalmi kérdéseket tovább vizsgálva el kell ismernem, hogy tanulóink többnyire nem szeretnek énekelni, – és nem is tudnak dalokat. Az iskolában tanult népdalok nem töltik be azt a funkciót, hogy közös együttlétekkor közös nyelvként, közös szórakozásként használják őket. Mint ahogyan betöltik ezt a funkciót Ausztriában, Szlovákiában, Csehországban vagy Szerbiában. Nagyon szeretném, de nem hiszem, hogy ezen változtatni tudnánk.

Mindent összevetve: az alsó tagozatban elsődleges nép-és gyermekdal tanulását a felső tagozatban fel kellene váltania egy szélesebb körű zeneirodalmi tanulásnak, mely alapvetően nem rendszerszemléletű. Kiindulópontja az lehetne, hogy a tanuló megismerje a társadalom zenével kapcsolatos történéseit: az opera-operett-musical előadásának körülményeit, feltételeit, az előadást létrehozó személyek szerepét, feladatát, a hangversenyekkel összefüggő kérdéseket, ezzel együtt a klasszikus zeneirodalmi ismereteket, az ő saját életében előforduló események, ünnepek zenei vonatkozását. Megtanulja, hogy mely eseményhez milyen muzsika illik legjobban. És itt készülnének projektek, amik biztosíthatnák a tanulók kreatív részvételét és talán nagyobb érdeklődését.

Nem kétséges, hogy korszerű (korszerűbb) követelményekkel lépnek fel a jelenlegi tanügyi dokumentumok. Ám hatékonyságukat erősen megkérdőjelezi az a tény, hogy új, integrált területek tanítását tűzik ki célul, miközben a tanárképzés a régi rendszer szerint folyik tovább. Célszerűbb volna előbb a tanárképzés tantárgyi struktúráját átalakítani a kívántak szerint, s az így kiképzett tanárokat megbízni a gyerekek tanításával. Persze ehhez megfelelő szakembergárda és pénz kellene. Ám, ha már fordítva történt a dolog: tanártovábbképzéssel is megoldható volna a kérdés, amennyiben ez az intézmény megfelelően működne.

Úgy gondolom, hogy az átalakításból és a reformokból mára már mindenkinek elege lett, ezért nem hiszem, hogy túl népszerű dolog erről beszélni. Mindannyiunk előtt nyilvánvaló – talán csak az oktatási minisztérium előtt nem az –, hogy a közoktatásban véghez vitt minden egyes reformnak legalább 20 évnyi kifutási időre volna szüksége ahhoz, hogy megfelelően tudjon működni. Az ide-oda történő rángatás, meggondolatlan, különböző lobbyknak engedő módosítás nem szolgálja a közoktatásban szükséges nyugalmat, mely az elmélyült és sikeres munka alapfeltétele. Ezen a területen is előzetes hatástanulmányok és pedagógiai kísérletek nélkül kerülnek bevezetésre újabb és újabb reformok.

A jelenlegi helyzetet tekintve, úgy érzem rengeteg pénz megy el a közoktatás, a tanártovábbképzés adminisztratív megszervezésére, újabb hivata-

lok felállítására, egyéb sajnálatos dolgokra, de – az elért eredményeket és beruházásokat elismerve és tiszteletben tartva – még mindig nem jut elég pénz a tanításhoz szükséges korszerű feltételek megteremtésére és a tanárok díjazására. Pedig úgy gondolom, ebbe a két területbe fektetett pénz busásan kamatozna – igaz, lehet, hogy csak ötven év múlva.

Az ének-zene oktatás tartalmi kérdéseit vizsgálva megkockáztatom, hogy más tárgyak is hasonló problémával küzdenek. A nem megfelelő tananyag megválasztásának az oka talán az is, hogy minden szakember a maximálisat szeretné tárgyból kihozni, és úgy érzi, bármit elhagy, csonkul a tárgya. Úgy gondolom, ez szemléleti kérdés. Nem szükséges az általános iskolában rendszer-szerűen építkezni, sokkal helyesebb kiindulópont, hogy mi az az ismeretanyag, amit mindenkinek tudnia kell ahhoz, hogy a társadalomban kiegyensúlyozottan tudjon élni, önmagát a lehető legteljesebb mértékben megvalósítva, de anélkül, hogy ezzel más ember érdekeit sértené.

A sok tananyag-csökkentés ellenére most is hatalmas anyagot kellene el-sajátítani, ám az iskolások többsége erre képtelen. Talán el kellene gondolkodnunk a közmondáson: „Ki sokat markol, keveset fog.”

És rögtön egy másikon, amivel Szalay István professzor úr kezdte elő-adását: „Nem az iskolának, az életnek tanulunk”. Jelenlegi oktatásunk egyre jobban eltávolodik a hasznossági elvtől. A tanulók hiába tanulnak kémiát, nem értik a legegyszerűbb háztartási vegyszerek hatásait sem, hiába tanulnak nyelvtant, nem tudnak helyesen írni, hiába tanulnak földrajzot, nem tudnak térképet olvasni, hiába tanulnak matematikát, nem tudnak kamatos kamatot számolni, nem tudnak csekket kitölteni, gépírni és főként kulturáltan viselkedni. Nevelési célok meghatározásánál és közvetítésénél pedig elsődleges fontosságú a tanári példamutatás. Erre is van egy közmondás: „vizet prédikál és bort iszik”. Az egészséges életmódra, a kulturált viselkedésre nevelés az egyik legfontosabb feladata az iskolának.

Az alapfokú tanításnak emellett pedig elsődlegesen az alapvető ismeretek átadása volna a célja, és aztán következhet minden egyéb.

A tanítás anyagának meghatározásakor véleményem szerint célravezető volna olyan szakemberek meghívása, akiknek nem elsődleges szakterületük az illető terület. Így a specialistákkal közösen talán élet-közeli tanítási anyagot határozhatnának meg.

Az iskola nem tud hatásosan védekezni az ellen a vád ellen, hogy mindaz, amit meg kell tanulni érvénytelen, használhatatlan, ha az élet azt bizonyítja, hogy a társadalomban azok a sikeres emberek, akik az iskolában minimálisat teljesítettek. Óhatatlanul felmerül a kérdés: az iskola jó értéket ismer-e el a jó jeggyel, vagy a társadalom van tévúton, amikor azok az emberek válnak sikeressé, akik azzá válnak.

Távolról sem kívánom azt az álláspontot képviselni, hogy tanítsunk egy olyan minimális lexikai anyagot, mint pl. az Egyesült Államokban, de igenis képviselem azt az álláspontot, hogy az iskolának nem az a feladata, hogy napi 5-6-7 órában azt sulykolja a diák fejébe, hogy ő mennyire buta, és mi mindent nem tud, hanem igyekezzen a különböző tudásanyagokat, érdeklődési köröket megragadni, és az önálló gondolkodást is díjazni. A magyar oktatás legendásan magas színvonala a legendásan jó tanároknak volt köszönhető. A most belépő tanár-nemzedék kiképzését már a szocialista rendszerben nyerte el, talán nem annyira alaposan, mint az előző generáció. Tanáraink még mindig anyagi gondokkal küzdenek, és a kibővült választási lehetőségek miatt más, a „felemelkedésre” jobban alkalmas pályán is elhelyezkedhetnek. Érdemes volna ezért ismét „kívánatossá” tenni a pályát egy részt az anyagi elismeréssel, másrészt az oktatás feltételeinek radikális megjavításával. A kormány igen sokat tett már ennek érdekében, de úgy tűnik ez még mindig nagyon kevés. Szeretném megérni azt az időt, amikor az oktatás stratégiai fontosságú ágazat lesz. De ebben kissé pesszimista vagyok.